

2022-02-24

TJÄNSTESKRIVELSE

Dnr: UBN 2022/39

Studie om särskilt begåvade elever

Förslag till beslut

Utbildningsnämnden noterar informationen till protokollet.

Sammanfattning

Utbildningsenheten har på utbildningsnämndens uppdrag beställt en studie som kan bidra till skolors arbete med att utmana och stimulera särskilt begåvade elever och andra elever som lätt uppnår kunskapskraven. Studien, som genomfördes av doktorand Åsa Melander, inriktar sig på hur Nackaelever som hör till denna gruppupplevt sin grundskoletid. En del jämförelser görs i Nackastudien med det som framkom i Melanders bok ”Skola och begåvning”. Melander konstaterar att majoriteten av Nackaeleverna verkar nöjda eller mycket nöjda med sina grundskoletid. Kritiken som framförs av Nackaeleverna är förhållandevis mild. I intervjuerna som ingår i ”Skolan och begåvning” var det en större variation om hur studenterna upplevt sin skolgång.

Utbildningsenheten har även genomfört ett seminarium på temat särskilt begåvade elever. Seminariet riktade sig till nämndledamöter, skolledning, elevhälsan och annan personal inom skolan som kommer i kontakt med denna elevgrupp. Ämnet var också med i utbildningsenhetens resultatdialoger med rektorerna och i en enkätundersökning till rektorer.

Ärendet

Vid utbildningsnämndens sammanträde den 17 september 2020 beslutade nämnden att ge utbildningsenheten i uppdrag att ta fram en studie som kan bidra till skolors arbete med att utmana och stimulera särskilt begåvade elever och andra elever som lätt uppnår kunskapskraven. Bakgrunden till beslutet var att det inkommit såväl ett politikerinitiativ som ett medborgarförslag som bland annat föreslog att utbildningsnämnden skulle ta fram en handlingsplan för hur särskilt begåvade elever i kommunen ska identifieras och få sina behov uppfylla, anordna kunskapsdagar och utvärdera arbetet med denna elevgrupp.

Utbildningsnämnden noterade till protokollet att det är skolhuvudmannen som ansvarar för att utreda behov av en för huvudmannens skolor gemensam handlingsplan och fortbildning för personalen. Utbildningsnämnden noterade också att nämnden inom ramen för sitt övergripande ansvar för uppföljning och utvärdering redan följer upp elevers måluppfyllelse och resultatutveckling samt att rektor ansvarar för uppföljning av varje elev och att utvärdera olika insatser för elever.

Utbildningsnämnden beslutade också vid sammanträdet att ge utbildningsenheten i uppdrag att ta fram en studie som kan bidra till skolors arbete med att utmana och stimulera särskilt begåvade elever och andra elever som lätt uppnår kunskapskraven. Utbildningsenheten uppdrog åt Åsa Melander, som är doktorand vid University of Roehampton, att göra en studie som visar på denna elevgrupps erfarenheter från Nackas grundskolor, studien bifogas denna tjänsteskrivelse.

Utifrån utbildningsnämndens ansvarsområde har utbildningsenheten även undersökt hur rektorerna ser på arbetet med särskilt begåvade elever genom att

- Utforma en enkät till grundskole- och gymnasierektorer våren 2021
- Särskilt ta upp ämnet med grundskolerektorerna i resultatdialoger hösten 2021

Utbildningsenheten anordnade också ett välbesökt digitalt seminarium på temat under hösten 2021. Målgrupp var rektorer och biträdande rektorer med personal som har kontakt med särskilt begåvade elever, elevhälsan samt utbildningsnämndens ledamöter. På seminariet föreläste Åsa Melander samt leg psykolog Johanna Stålnacke.

Studie om särskilt begåvade elever

Åsa Melander fick under hösten 2021 uppdraget att undersöka hur elever som har fått höga betyg och/eller är ”särskilt begåvade” upplevt sin skolgång i Nacka. Melander är doktorand med inriktning på skola, likvärdighet och begåvning. År 2021 publicerade hon boken ”Skola och begåvning” som bygger på intervjuer år 1995 och 2020 med två olika grupper av åtta studenter som hade haft högsta betyg i alla ämnen när de lämnade gymnasiet.

Medverkande elever i Nackastudien har dels valts ut av rektorerna, dels valts ut enbart baserat på sina höga betyg. Kriterierna för det första urvalet är inte objektiva och det senare kriteriet inkluderar även elever som inte nödvändigtvis har så lätt för sig i skolan, men som har jobbat hårt, kanske mer än många andra. Eleverna fick svara på en enkät och de som ville blev också intervjuade. Rapporten bifogas tjänsteskrivelsen.

Sammantaget konstaterar Melander att det verkar som om majoriteten av Nackaeleverna är nöjda eller mycket nöjda med sina grundskoleår i Nacka. I den intervjuundersökning

som hon genomförde år 2020 med studenterna var det klart större variation mellan hur olika personer hade upplevt sin skolgång. Melander konstaterar i bifogad rapport att:

”Den kritik som framförs av Nackaeleverna är förhållandevis mild och förslagen som ges handlar oftast om att förbättra något som fungerar rimligt. Detta gäller både faktisk stimulans från skolan och lärarna och lärarnas intresse för och inställning till begåvade elever. Bland elever i allmänhet som får goda resultat (och/eller anses vara särskilt begåvade) är det inte ovanligt att det finns större missnöje med understimulans och att skolan är för enkel. Det bör dock noteras att det är svårt att veta om man jämför exakta målgrupper i olika undersökningar eftersom det inte finns någon exakt definition på vad som menas med ’särskilt begåvad’.”

Nackas rektorer om att möta denna elevgrupps behov

Utifrån höstens resultatdialoger med grundskolerektorerna samt enkätundersökning till rektorerna framkom följande:

Grundskolans rektorer lyfter flera utmaningar med att möta denna elevgrupps behov. Det kan vara svårt att identifiera dessa elever i och med att det inte finns en entydig definition på vad ”särskilt begåvad” är. Flera rektorer uttrycker att skolans uppdrag är att möta och utmana alla elevers behov. Andra menar att det kan vara svårt att möta dessa elevers särskilda behov av utmaningar. Eleverna kan ha en särskild begåvning i ett ämne, till exempel matematik, men vara normalbegåvad i andra ämnen. Det kan då vara svårt att flytta upp eleven en eller ett par årskurser. Flera rektorer lyfter också att det kan bli en utmaning för elever att flytta upp en eller två årskurser och få sin undervisning med äldre elever. Det handlar inte bara om elevens begåvning utan också om elevens sociala mognad. De kan tappa det sociala sammanhanget med sina jämnåriga kamrater. Välfärds skolans rektorer lyfter att de innan pandemin hade ett samarbete inom organisationen för att stödja dessa elever, till exempel mer utmanande kurser efter skoltid för elever med matematisk begåvning.

Nedan följer några gymnasierektorerers kommentarer från höstens kvalitetssamtal samt enkätundersökning om särskilt begåvade elever:

- Det är inte lika problematiskt som i grundskolan i och med att eleven får större utmaningar i gymnasieskolan.
- Många av dessa elever har svårt att acceptera att gymnasieskolan bjuder motstånd och att det finns flera elever som är lika begåvade som de själva.
- Vissa elever saknar studieteknik.
- Yrkesprogrammets struktur gör det svårt för elever som vill utmanas med att studera fler gymnasiegemensamma kurser.

Utbildningsenhetens kommentarer

Elever som är särskilt begåvade kan vara svåra att identifiera – eleverna kanske inte alls presterar utifrån sin förmåga. I en nyutkommen antologi *Särskild begåvning i praktik och forskning* (Sims 2021), skriver forskare och skolverksamma om forskning och praktik om särskilt begåvade elever, från förskola till gymnasiet. Sims drar slutsatsen att ”...vi kan tappa bort dem i utbildningssystemet om vi bara pratar om undervisningsanpassningar och inte särskild begåvning.” (Se sammanfattning på Skolverkets webb [Särskilt begåvade elever behöver stimulans och samhörighet.](#))

Skolverket tillhandahåller på sin webbplats forskningsbaserat stödmaterial som bland annat handlar om att uppmärksamma dessa elever och hur undervisningen kan planeras och genomföras utifrån elevernas förutsättningar och behov, [Stödmaterial särskilt begåvade elever](#). Johanna Stålnacke, som deltog som föreläsare i seminariet i Nacka, har varit med och tagit fram materialet.

Utbildningsenheten kan konstatera att det finns grundskolerektorer som anser att det finns utmaningar med att möta den här elevgruppens behov, men det är samtidigt glädjande att majoriteten av de elever som ingick i Åsa Melanders studie har positiva erfarenheter av sin skolgång i Nackas grundskolor. Bland Nackaeleverna var det hälften som menade att de hade haft minst en lärare som hade sett deras behov av stimulans extra väl, men många menade att flera lärare hade gjort insatser för dem. Socialt sett har i princip ingen av eleverna haft några problem som skolan skulle ha kunnat göra något åt. Det finns heller inte så stora tecken på att Nackaeleverna känt sig negativt särbehandlade av lärare eller fått agera extralärare.

Ekonomiska konsekvenser

Ärendet har inga ekonomiska konsekvenser.

Konsekvenser för barn

Ärendet i sig har inga konsekvenser för barn. Men enligt skollagen ska alla barn och elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt når kunskapskraven ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Bilagor

Rapport ”Särskilt begåvade elever och elever med höga betyg: erfarenheter av Nackas grundskolor”, Åsa Melander, mars 2022

Carina Legerius
Enhetschef
Utbildningsenheten

Jill Salander
Utbildningsexpert
Utbildningsenheten